

LAKIALOITE 40/2009 vp

Laki ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä annetun lain 9 §:n muuttamisesta

Eduskunnalle

ALOITTEEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Tämän lakialoitteen tavoitteena on lisätä elinsiirtojen määrää. Aloitteessa esitetään luovuttavaksi lähiomaisten ja muiden läheisten veto-oikeudesta niissä tilanteissa, joissa kyseessä on kuollut luovuttaja. Niissä tapauksissa, joissa luovuttaja oli kuollessaan alaikäinen tai vajaa-

kykyinen, tulisi irrottamiseen lisäksi olla hänen laillisen edustajansa suostumus. Omaisten mahdollisuus vastustaa luovutusta on käytännössä hidastanut elinsiirtoprosesseja; siirtojonot kasvavat ja ihmisiä kuolee jonoihin.

PERUSTELUT

Tällä hetkellä elinsiirtoa odottaa 200—300 ihmistä. Jonot kasvavat, sillä luovuttajia on vuosittain alle sata. Joka vuosi 20—30 ihmistä kuolee elinsiirtojonoon. Elinsiirtojen määrä näyttää kääntyneen laskuun — suurin ongelma on puute luovuttajista. Tarve luovutuselimille on kasvanut mm. elintapatauti- ja yleistyessä ja ihmisten pidemmän eliniän takia.

Euroopan parlamentin mietinnössä elinten luovutuksesta ja elinsiirroista (2007/2210(INI)) on todettu, että EU-maiden välillä on huomattavia eroavuuksia elinten luovutuksessa ja elinsiirroissa. Maiden väliset vertailut osoittavat, että kansallinen elinluovutusten lopullinen osuus ei aina vastaa sitä prosenttiosuutta väestöstä, joka on aiemmin ilmoittanut olevansa valmis elinluovutukseen. Mietinnön mukaan tämä osoittaa selvästi tehokkaan elinsiirtojärjestelmän merki-

tyksen, jotta varmistetaan, että elinluovutukseen halukkaiden ihmisten elimet saadaan käyttöön. Esimerkiksi Suomessa Suomen Gallupin vuonna 2006 tekemän tutkimuksen mukaan 83 prosenttia kansalaisista on valmis luovuttamaan elimensä kuoleman sattuessa, eli suhtautuminen on erittäin myönteistä. Kuitenkin kansalaisista keskimäärin vain noin joka viides on allekirjoittanut elinluovutuskortin.

Elinsiirrot onnistuvat maassamme hyvin, ja ne ovat lähes poikkeuksetta kustannushyödyllisiä. Elinsiirtotoimintaan kohdistuu kuitenkin ajallisia paineita. Koko prosessi elimen hankinnasta sen siirtoon olisi saatava päätökseen muutamassa tunnissa elimen elinkelpoisuuden säilyttämiseksi. Tämän vuoksi organisatorinen rakenne on keskeinen tekijä elinten luovutus- ja siirtojärjestelmissä.

Elinsiirtotoiminnassa perusajatuksena on, että jokaisella henkilöllä on oikeus ruumiin koskemattomuuteen sekä oikeus määrätä elimiensä ja kudoksiensa käyttämisestä lääketieteelliseen tarkoitukseen. Voimassa olevassa laissa todetaan suostumuksen osalta: "Kuolleen ihmisen elimiä, kudoksia ja soluja saadaan irrottaa, jollei ole syytä olettaa, että vainaja eläessään olisi vastustanut sitä taikka että hänen lähiomaisensa tai muu läheisensä vastustaisi sitä. Jos joku eläessään on antanut suostumuksensa elimien, kudoksien tai solujen irrottamiseen 8 §:n 1 momentissa säädettyyn tarkoitukseen, toimenpide voidaan suorittaa lähiomaisen tai muun läheisen kiellosta huolimatta."

Suomessa läheisten veto-oikeus on saanut käytännössä ylikorostuneen aseman ja hidastanut elinsiirtotoimintaa. Koska kuolema on näissä tilanteissa usein ennalta arvaamaton, ovat omaiset yleensä hyvin järkyttyneitä eikä heillä ole juuri aikaa valmistautua elimien irrotuksesta päättämiseen. Lisäksi voimassa oleva laki jättää varsin väljästi määritellyksi "lähiomaisten ja läheisten" joukon. Omaisten tai läheisten kantaa voi olla myös vaikeaa riittävän nopeasti selvittää, jos heitä ei heti tavoiteta. Lähiomaiset saattavat olla vainajan elinten irrottamisesta keskenään erimielisiä.

Tilanteen vaikeus asettaa erityisiä vaatimuksia terveydenhuoltohenkilöstölle ja erityisesti teho-osastojen vastaaville lääkäreille, joiden tulisi aina ottaa huomioon myös elinsiirtoa tarvitsevien potilaiden vaikea tilanne ja heidän hoitonsa kiireellisyys.

Kudoslain 4 luku koskee elimien, kudoksien ja solujen irrottamista kuolleelta luovuttajalta ja luvun 9 § henkilön suostumusta. Tilanteissa, joissa kuolleen henkilön tahto ei ole tiedossa, lähtökohtana tulisi olla — kuten nykyäänkin — ns. oletettu suostumus (presumed consent), eli elimiä, kudoksia ja soluja saadaan irrottaa, jollei ole syytä olettaa, että vainaja eläessään olisi vastustanut sitä. Aloitteessa esitetään luovuttavaksi tässä yhteydessä lähiomaisten ja muiden läheisten veto-oikeudesta eli mahdollisuudesta vastustaa luovutusta. Niissä tapauksissa, joissa luovuttaja oli kuollessaan alaikäinen tai vajaakykyinen, tulisi irrottamiseen lisäksi olla hänen laillisen edustajansa suostumus.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta hyväksyy seuraavan lakiehdotuksen:

Laki

ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä annetun lain 9 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä 2 päivänä helmikuuta 2001 annetun lain (101/2001) 9 §, sellaisena kuin se on laissa 547/2007, seuraavasti:

9 §

Suostumus

Kuolleen ihmisen elimiä, kudoksia ja soluja saadaan irrottaa, jollei ole syytä olettaa, että vai-

naja eläessään olisi vastustanut sitä. Jos luovuttaja oli kuollessaan alaikäinen tai vajaakykyinen, irrottamiseen tulee lisäksi olla hänen laillisen edustajansa suostumus.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .

Helsingissä 29 päivänä huhtikuuta 2009

Päivi Räsänen /kd
Leena Rauhala /kd
Tarja Tallqvist /kd

Toimi Kankaanniemi /kd
Lauri Oinonen /kesk